

Identitat i perifèries urbanes: el barri valencià del Cabanyal¹

Vicent Salvador
Universitat Jaume I

Centres i perifèries

Avui és generalment acceptat per investigadors de diverses disciplines –des de la lingüística cognitiva fins a la semiòtica, la neurologia o l'antropologia– que les orientacions espacials són eines privilegiades per a la construcció de representacions conceptuals del món. Oposicions com són dalt/baix o dins/fora són dimensions semàntiques ben arrelades en la corporalitat dels éssers humans i en el sistema cultural. Una cosa semblant podríem dir de la relació entre centre i perifèria. El centre correspon al nucli més característic, el *hard core*, el representant paradigmàtic d'una categoria, com va estudiar en els anys setanta l'antropòloga Eleanor Rosch, un dels precedents immediats de la lingüística cognitiva. El centre té més pes, més densitat essencial, diríem; mentre que la perifèria es difumina segons va allunyant-se del nucli.

Aquesta concepció ha estat molt útil per a evitar els problemes que sovint planteja la delimitació estricta d'una noció o d'una classe d'elements, com ara en la teoria de prototips i també en la lògica de conjunts difusos. Però el que ara ens interessa no és tant el tema de la delimitació d'un conjunt com la dinàmica que sovint s'estableix entre els dos pols d'aquesta oposició conceptual: com es constitueixen les perifèries en determinats contextos historicoculturals i per quines vies poden plantejar un repte als centres corresponents o, fins i tot, fer trontollar els termes d'una oposició tan elemental i maldar per establir-se elles mateixes com a centres.

De fet, en el marc de les realitats geogràfiques, han estat històricament freqüents els fenòmens de substitució de la capital d'un país per una altra, o el desplaçament de l'hegemonia econòmica entre regions, o el creixement de barris urbans que han superat en esplendor el centre antic. La dinàmica entre centres i perifèries és molt activa: fluïda, em diríem. I no sols en la situació extrema d'inversió de la relació de domini, sinó també en processos de "periferització" més habituals, com ara quan un barri no és només el producte del creixement expansiu de la ciutat mateixa, sinó que es genera per la incorporació d'un ens poblacional menor que perd la seva autonomia. En aquestes circumstàncies, l'element autònom és atret magnèticament pel nucli i satel·litzat en la seva òrbita, àdhuc pot arribar a ser absorbit tal com un forat negre degluteix inexorablement la matèria còsmica i l'anul·la en el seu si. Però, és clar, la geografia humana no és mera física, i les situacions poden ser molt variades i riques en matisos.

En el cas concret del Cabanyal, que va esdevenir barri de la Ciutat de València, no es tracta d'una mera absorció –ni menys encara, no cal dir-ho, d'una inversió de la relació de domini– sinó d'una satel·lització progressiva que recentment ha tendit a fer-ne, de l'antic poblat marítim, una zona de pas despersonalitzada. La dialèctica de poder així establerta ha ignorat el respecte a la diversitat identitària i la possible integració harmònica en una nova planificació urbana de més volada. En les darreres dues dècades la administració valenciana ha optat, en canvi, per la utilització interessada d'un *lloc* amb identitat pròpia com a *espai* de trànsit cap a la mar, mercès a la projectada prolongació d'una gran avinguda de la ciutat, en un deliri d'especulació urbanística orientada cap a platges turístiques il·lusòriament paradisiàques. En els següents apartats

---

¹ Aquest article s'inscriu en els projectes 'Retòrica constructivista: discursos de la identitat' (FFI 2013-40934-R) i 'Funcions educatives de la literatura' (P1·1B2015-62).

intentaré sintetitzar el rerefons històric i presentar alguns factors de la memòria cultural col·lectiva que ha pogut operar en la resistència contra la despersonalització.

Unes pinzellades d'història

El Poble Nou de la Mar, amb una història multiseular, va incorporar-se al municipi de València el 1897, per un acord de l'Ajuntament de la localitat però contra l'opinió majoritària dels veïns. L'espai referencial originari correspon a un poblat situat entre la Mediterrània i la capital valenciana, separat d'aquesta per alguns quilòmetres d'horta que, amb el temps, van anar escurçant-se a causa del creixement urbà i afeblint el seu efecte separador pel desenvolupament dels transports de l'àrea metropolitana, començant pel tramvia. El mapa de la Figura 1 ens mostra la situació actual, en la qual el barri s'ha fos amb la ciutat; el de la Figura 2 mostra, en retrospectiva, la situació prèvia a la incorporació, on els camps ocupen un ampli espai entre els dos nuclis. La Figura 3 ens mostra una fotografia de 1920 on s'aprecia el perímetre del barri, davant mateix de la mar en funció de la qual s'organitza el seu urbanisme.

Figura 1. Plànol actual de València

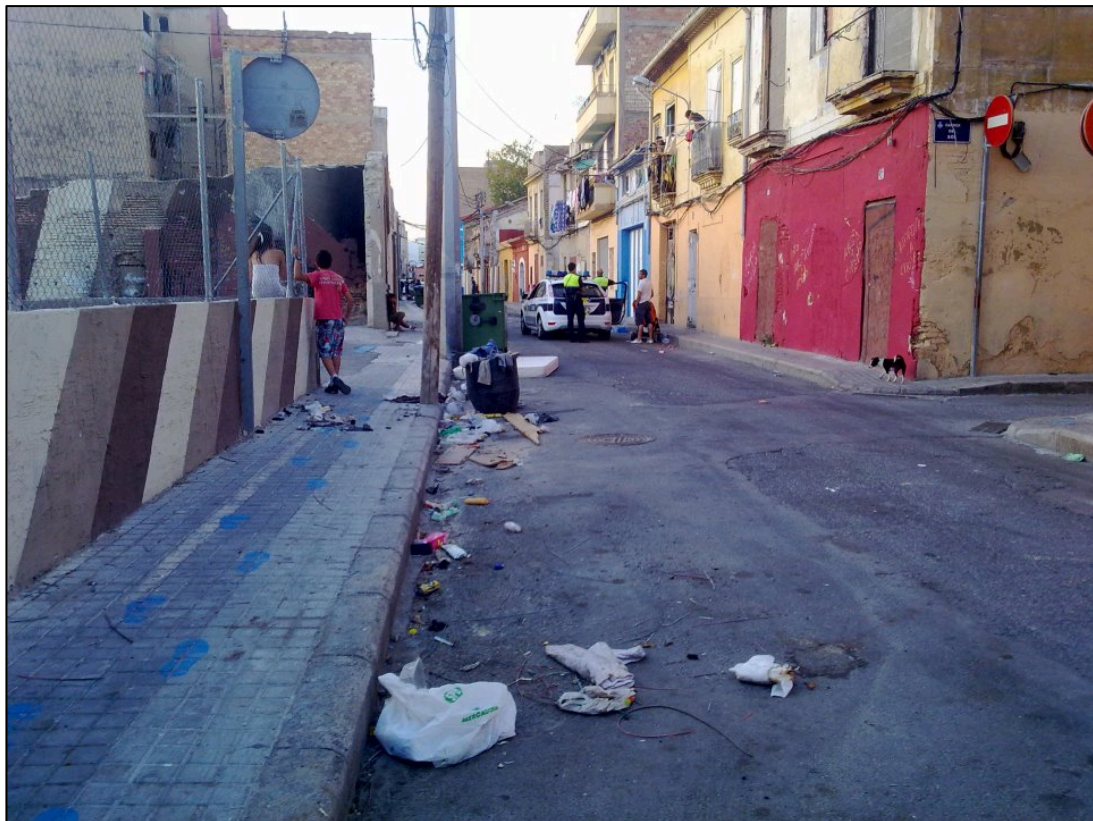
Figura 2. Plànol antic on El Cabayal encara es veu separat del nucli urbà per kilòmetres d'horta

Figura 3. Fotografia del Cabanyal el 1920

Durant dècades, l'horta va anar cedint terreny a la construcció d'edificis per mitjà de la qual s'expandia València al llarg del segle XX i, com a conseqüència, va anar esborrant-se en un contínuum, com hem dit, la diferenciació física entre ambdós espais. Però aquesta transformació geogràfica no va anul·lar el sentiment identitari de la població del barri, que mantingué la sensació i l'expressió d'"anar a València" quan es desplaçaven al centre de la ciutat. Es tracta d'un sentiment sustentat en una sèrie de factors rellevants com són: a) l'ús majoritari del català local enfront d'una ciutat progressivament castellanitzada; b) la consciència d'una cert grau de ruralitat, la d'un barri que en el seu origen fou només un conjunt de barraques separades de la ciutat pels horts: les pobres cabanyes, sovint destruïdes per incendis i inundacions, que donaren nom a la població; c) l'orientació decidida cap al mar pròpia de l'antic poblat de pescadors; i d) una memòria històrica fonamentada en elements artístics (arquitectura modernista local, figures emblemàtiques de Sorolla i Benlliure...), consuetudinàries, folklòrics (cançons populars), rituals (processons) i literaris. Entre les obres literàries més rellevants com a configuradores de les senyes d'identitat local, cal destacar-ne dues a les quals es farà referència més endavant: un sànet d'Eduard Escalante, *Barraca en lo Cabanyal* (1872) i, sobretot, una novel·la en castellà del cicle valencià de Blasco Ibáñez, *Flor de mayo* (1895).

En els dos darrers decennis, tanmateix, la política municipal del govern de la ciutat (conservador i lligat estretament a l'especulació urbanística) ha donat al barri un tractament humiliant de perifèria, per mitjà d'una estratègia de degradació urbanística i de despersonalització, amb el propòsit de convertir-lo en una zona de pas des de la capital cap a les platges turístiques. La Figura 4 il·lustra, a tall de botó de mostra, aquest procés de degradació permesa o fins i tot interessadament propiciada com a xantatge a la població.

Figura 4. Imatge de la degradació del barri

Aquest capteniment va suscitar la reacció d'una gran part de la població contra una política que menava cap a la *desidentificació* del barri en una via que podem considerar d'acostament cap a la anonímia deshumanitzada dels *no-llocs* en el sentit de Marc Augé (1992).

Com se sap, la dicotomia *espai / lloc*, que és un dels eixos dels estudis contemporanis sobre geografies socials, apunta cap a una concreció humanitzadora pel que fa al segon membre del parell conceptual: els llocs són espais humans, centres d'experiència individual i col·lectiva, on els valors es fan tangibles i les emocions s'ancoren en la memòria compartida. Per a Tuan, el lloc és, en un sentit ampli, una entitat *habitable*: "Place is a very special kind of object. It is a concretion of value, though not a valued thing that can be handled or carried about easily; it is an object in which one can dwell." (12)

Precisament els llocs en el sentit estricte del terme, quan són agredits susciten en els seus habitants reaccions emocionals: "cuando estos lugares son violados, agredidos o destruidos, la gente sufre y ello pone en evidencia que ese vinculo [...] es, en buena medida, un vínculo afectivo." (Valera, 102).

Per cloure el repàs del procés històric de l'evolució del barri, cal dir que, recentment, el canvi de govern municipal el 2015 ha apaivagat aquestes protestes, tot i que la problemàtica no està encara resolta de manera definitiva². Però ara ens centrarem en alguns factors de l'*arxiu* de la memòria cultural que contribueixen a explicar la força que va adquirir la protesta i la reivindicació identitària per part d'un moviment ciutadà aglutinat en especial per la plataforma "Salvem el Cabanyal." Això en el benentès que un arxiu discursiu, en aquest sentit, no és només un dipòsit inert, sinó més aviat un fons sedimentat però viu, que pot activar-se de manera més o menys intencionada en la memòria col·lectiva i donar suport a determinades actituds gràcies a les seves potencialitats de mobilitzar imatges i emocions.

Es posarà, així, èmfasi en el paper de diversos factors determinants de l'imaginari col·lectiu: textos paraliteraris o multimodals (cançons, calendaris, vídeos...), i les dues obres literàries al·ludides. I també en un altre tipus de "textos" que són els elements arquitectònics que caracteritzen el paisatge local com a llocs de memòria. Tot plegat, es tracta al capdavall de documents i monuments, doncs.

Monuments i documents de l'arxiu

Podem començar pel darrer dels elements citats: l'arquitectura del barri. Com és obvi, l'arquitectura del Cabanyal no pot assolir la magnificència monumental d'una autèntica ciutat, però en la distribució dels habitatges i en la entitat d'alguns edificis públics (per exemple, la Casa del bous) l'urbanisme hi juga un paper destacat, com a adaptació de l'espai de la població a l'entorn de la façana marítima, amb carrers paral·lels a la costa, com ara el carrer de la Reina, principalíssim. L'arquitectura, per modesta que sigui, és un microcosmos que complementa el paisatge natural i es carrega de funcions simbòliques, entre les quals hi ha la de crear consciència del lloc, i representar-lo, com un llenguatge més. Tuan ho explica així: "The built environment, like language, has the power to define and refine sensibility. It can sharpen and enlarge consciousness. Without architecture, feelings about space must remain diffuse and

² Per a una panoràmica informativa de tot el procés, vegeu la pàgina web de la Plataforma Salvem el Cabanyal (<http://www.cabanyal.com/nou/>). La pàgina conté nombroses referències històriques i una extensa documentació gràfica i audiovisual. Entre la bibliografia existent sobre el barri i els seus problemes (des de perspectives històriques, arquitectòniques, antropològiques, etc.), destacariem les publicacions de Muñoz Cosme, Sanchis Pallarés o Santamarina, citades al final de l'article.

fleeting.” (107).

L'entorn arquitectònic és una mena de text on es llegeix en bona mesura la història de la població. Un dels edificis més característics del Cabanyal és la Casa dels bous, els animals que servien per a arrossegar les barques de pesca. A més d'aquesta funcionalitat i del seu valor etnogràfic com a document d'uns costums i d'una cultura de la pesca, l'edifici té una alta dignitat artística, tal com correspon al seu valor d'emblema identitari. Ho podem veure en la Figura 5.

Figura 5. Façana de la Casa dels bous

El mosaic del frontispici, que hi apareix datat el 1919, talment com un document autènticat, representa l'escena del arrossegament de la barca pel bou, i tota la façana té un aire modernista, com molts altres edificis del barri. De fet, el modernisme d'aquestes construccions, moltes de les quals s'ubiquen al carrer de la Reina, té el seu origen en els obrers de vila cabanyalers que anaven a València a primers de segle a treballar com a operaris en la construcció de les cases modernistes de la capital. Enlluernats per aquesta arquitectura valenciana, volien després importar-la al seu barri, cosa que va donar origen a una mena de versió popular del moviment. Sigui com sigui, aquest modernisme popular –en una variada escala d'imitacions més o menys abaratides, a base de façanes amb taulellets de ric cromatisme– esdevingué una senya d'identitat del barri.

Ara bé, aquesta arquitectura no sols exhibeix la seva presència material *in situ*, sinó que, a més, ha estat reproduïda en nombroses publicacions (sobretot estudis), publicada en catàlegs i representada artísticament, com podem comprovar en el cartell reivindicatiu que es veu en la Figura 6.

Figura 6 Cartell reivindicatiu

Un exemple curiós d'aquesta darrera operació de reproducció artística, en el marc del que poden anomenar “(para-)literatura de paperera” (Laborda), és el del calendari que va editar el Mercat del Cabanyal –una altra institució ben representativa de la vida local– per al 2015, on en la pàgina de cada mes apareix una imatge pictòrica d'un edifici emblemàtic³. La il·lustració de coberta és precisament del mercat local, com veiem a la Figura 7. El fet que un establiment municipal amb funció comercial distribueixi entre els clients de les parades un calendari tan primorosament il·lustrat amb referents arquitectònics és un indicatiu de l'orgull identitari dels cabanyalers.

³ Els successius mesos de l'any tenen les il·lustracions següents: Casa Museu de Vicent Blasco Ibáñez; Teatre El Musical; Avinguda del Mediterrani; C/ Doctor Lluç 219 (Vicente Gosálvez Navarro 1902); C/ Reina 100 (Arquitecte: Juan Bautista Gosálvez Navarro, 1907); Av. Mediterráneo, 37; Llotja de pescadors (Arquitecte: Juan Bautista Gosálvez Navarro, 1907; Reials Drassanes del Grao, 1391; C/ Reina 80 (Arquitecte: Juan Bautista Gosálvez Navarro, 1925); C/ Vicente Guillot 19, cantó C/ Reina 241; “El Casinet,” C/ José Benlliure, 272 (Arquitecte: Juan Bautista Gosálvez Navarro, 1909); Casa de la Palmera.

Figura 7. Portada del calendari 2015 del Mercat del Cabanyal

Encara en el nivell paraliterari, concretament en la cultura popular, veiem aparèixer un altre motiu que té caràcter recurrent: la referència a les dones locals com a desimboltes i decidides. Així es pot veure en aquesta lletra popular que es cantava –i es canta avui mateix– amb la música del vals “El Danubio azul”:

Hi ha en el Cabanyal
 una casa que fa cantonet.
 La chica d'allí
 festejava en un chic foraster.
 I ara s'ha sabut
 que la chica molt grossa s'ha fet.
 I és que l'han fotut
 i la chica va a tindre un chiquet

La referència a les peixateres descarades, la trobem en una anècdota faceciosa que ha circulat en diverses variants, generalment en valencià, i que és recollida en versió espanyola per Manuel Vicent en el seu llibre *Tranvía a la Malvarosa*:

Ese día un señor de mediana edad, muy flaco y con bigotito, había ido reptando entre la masa del tranvía hasta colocarse de pie en la plataforma muy pegado a aquella chica de las ancas partidas que tenía traza de ser una pescadera del Grao, muy bragada. El tranvía rodaba por la avenida del Puerto. [...] En el tranvía de la Malvarrosa aquel día el hombre del bigotito estaba metiendo mano a aquella chica. Con un trabajo muy lento primero le tocaba un muslo. Luego se apartaba. Después recuperaba la posición un poco más arriba. Yo contemplaba su trabajo científico y veía que la mujer estaba inquieta pero el hombre insistía y aprovechando alguna embestida del tranvía ganaba una nueva cota hacia la meta. De pronto dijo la chica tranquilamente en voz muy alta: Ja té vosté la mà en la figa. I ara què fem? què fem? Ya tiene usted la mano en el coño. ¿Y ahora qué hacemos? (88)

Si passem a comentar els textos literaris adés indicats, *Barraca en lo Cabanyal* és un sainet de to costumista que reflecteix la pràctica, per part dels ciutadans de València, d'estiuejar en les barraques del poblant marítim, com una mena de precedent del turisme de platja posterior. Es tracta d'un text dramàtic on Escalante exerceix el seu tarannà crític i humorístic davant unes classes mitjanes ciutadanes que palesen un cert desclassament i un capteniment egoista, però la seva volada literària és certament modesta. Cal dir, no gensmenys, que el fet que la temàtica i l'escenari corresponguin al poblat marítim és indicatiu d'un interès del sainetista per fer aparèixer en la ficció un ambient que coneixia bé per raons de proximitat veïnal. Més encara: la difusió d'aquesta temàtica estava garantida, ja que aquesta producció lleugera i jocunda no ha abandonat els escenaris populars valencians des de les dates de en què les peces teatrals van ser estrenades.

Ara bé, l'obra de ficció que ha difós més la imatge del Cabanyal és sens dubte la novel·la de Blasco Ibáñez *Flor de mayo*.

El Cabanyal de Blasco Ibáñez

Vicente Blasco Ibáñez (1867-1928) fou un dels novel·listes espanyols que més fama van assolir en la seva època. Periodista també, polític republicà i aventurer, la seva trajectòria biogràfica va ser agitada i la seva producció novel·lística fou extensa i molt celebrada i fins i tot duta en alguna ocasió a la pantalla. El fet d'haver estat inclosos dos dels seus llibres –*La araña negra* i *Viva la República*– en l'Índex de llibres prohibits per l'Església catòlica va envoltar la seva figura d'un halo d'interdicció, i l'aposta que féu pel bàndol aliat en la Primera guerra mundial va facilitar la difusió internacional del seu nom i de les seves obres més cosmopolites. Les novel·les del cicle valencià –en el qual *Flor de mayo* ocupa cronològicament el segon lloc– van rebre la influència del

naturalisme de Zola i van saber atreure l'interès d'un públic enfervorit, sobretot entre els seus paisans, els quals van poder llegir unes primeres versions en el format fulletonesc del diari *El Pueblo*. Les obres narraven, de manera molt descarnada per a l'època, unes històries empeltades de passions que volien retratar els perfils més negres del paisatge i de l'ànima dels valencians. Tot aquest munt de factors van fer d'aquestes novel·les un mite, polèmic però efectiu, que va perviure en la seva terra més enllà de l'època de producció, fins als nostres dies. En aquest sentit, les novel·les valencianes de Blasco van esdevenir una mena de representació paradigmàtica de la societat on se situava l'acció i de la territorialitat amb la qual aquesta societat s'identificava: una representació –entre epopeia, drama rural i comèdia humana– que ha contribuït durant llargues dècades a construir i fixar uns estereotips en l'imaginari col·lectiu dels valencians. *Flor de mayo* és un d'aquests casos, on el protagonista és el barri marítim i la seva gent.

D'un costat, hi ha la peripècia de l'argument de la novel·la, molt del gust de Blasco i els seus lectors fidels, amarat de cruesa naturalista (adulteris, ambicions legítimes o il·legítimes, fracassos, rancúnies, mort, sexe clandestí, enganys, traïdoria, rivalitats abruptes, avarícia...) i que palesa en la seva intriga les marques originàries d'una narració construïda per a la sèrie fulletonesca.

Però allò que ara ens interessa és el paisatge físic i social que la novel·la descriu: el distanciament físic i psicològic respecte a la ciutat, la relació ambivalent amb el mar (origen de prosperitat i de mort alhora), el contraban marítim, la religiositat popular (processons de Setmana santa), la duresa de la vida quotidiana o la fragilitat de la fama personal en una comunitat reduïda i procliu a la xafarderia malintencionada. Boira i Llave fan un estudi molt suggestiu d'aquests aspectes, on entre altres observacions assenyalen el que en una certa tradició sociològica es designa com “el sexe de l'espai,” és a dir, la distribució espacial, ben diferenciada, dels col·lectius masculins i dels femenins:

Los hombres de su novel·la cuentan con un espacio cerrado a las mujeres, el mar. Junto a éste, la taberna y su propia barca completan los espacios reservados a su sexo. En cambio, las mujeres de Blasco cuentan con la tierra como principal espacio de acción. El propio pueblo, los caminos que van a Valencia, el Mercado donde venden el pescado y, cómo no, la pròpia casa. [...] Tan importante resulta el mar y la pesca como su posterior venta en el Mercado.” (102)

Per als autors de l'estudi citat, aquestes dones que sustenten l'economia local en una de les dues facetes imprescindibles, són presentades com “bastas, envidiosas y rencorosas” per l'escriptor, però tanmateix aquest “no duda en alinearse con ellas, con su gallardía y sus agallas diarias, frente a las señoras burguesas de la Ciudad. (87)

La rellevància que prenen, en aquest context, les figures de personatges femenins estableix sens dubte un precedent simbòlic del que va representar en les dues darreres dècades la contraposició, semiòticament productiva, entre l'arquetip de la cabanyalera lluitadora i la poderosa alcaldessa de la capital, Rita Barberà, enderiada en la transformació espúria de la vida del barri.

Blasco, al capdavant, crea un cosmos pastat a parts iguals amb observació de la realitat i interpretació imaginativa d'aquesta, basteix una mitologia mitjançant la qual ofereix als seus lectors un model de la realitat retratada amb un alt grau d'elaboració artística i, no cal dir-ho, retòrica: un model que va resultar convincent i va contribuir poderosament a forjar una mentalitat col·lectiva. En definitiva, no es pot menystenir la potència que conté el discurs, i en concret el relat literari, per a bastir una imatge d'identitat col·lectivament compartida. Ben mirat, els textos recreen els paisatges, els configuren i estimulen la comunicació grupal i la cohesió de la comunitat:

Los hombres no pueden vivir solos; tienen necesidad de lazos, pese a que a veces se sientan prisioneros de ellos, se resignen a tenerlos o quieran romperlos. Tienen necesidad de paisajes, ya para encontrarse, ya para perderse en ellos, y por tanto necesitan también textos que confirmen la existencia o recreen la imagen de dichos paisajes. La escritura enlaza las palabras y a los seres mediante las palabras, el lector al autor, y a los lectores entre sí. Y en cuanto a los paisajes que alumbraba, incluso en los casos en que el origen es indudablemente un trozo del espacio histórico, renacen constantemente de una lectura a otra. (Augé 2013, 93-94)

Blasco Ibáñez alimenta així un fort sentiment de territorialitat, que és segurament l'ingredient essencial de la seva novel·la i de tot el seu cicle valencià, aspecte que ha esta subratllar intensament per la *geocrítica* (Westphal) respecte a les obres literàries en general. Per als sociòlegs de la cultura, aquesta noció de *territorialitat* pot definir-se com “un comportamiento appreso con una adhesione intergenerazionale a confini esistenti storicamente e regole per l'ingaggio al loro interno” (Benedittis, 70)

Ara bé, Blasco no presenta una modelització “neutral” d'aquest espai social, sinó que, a més de fomentar amb la seva novel·la aquesta adhesió intergeneracional al territori que erigeix en protagonista del seu relat, impregna les seves pàgines d'un fort sentit de denúncia i reivindicació social (conflictes de classe entre la perifèria marinera i el centre de l'urbs, de caràcter eminentment burgès). Aquesta dimensió s'explicita de manera rotunda en els passatges finals de l'obra, per mitjà de la veu i el gest de la vella “tia Picores,” la “bruixa del mar” que oficia, assumint la veu coral, un ritual de plany per la tragèdia del naufragi esdevingut:

Arriba, en lo más alto de la escollera, erguíase soberbia, con una expresión amenazante, la enorme mole del tía Picores, amenazando a la tempestad con el puño cerrado. A pesar de su grotesca figura, había en ella cierta sublimidad, algo que recordaba los apóstrofes del trágico inglés.

—*Sorra!* —gritaba con voz ronca, amenazando al mar. *Dona havies de ser!* (238-239)

Però molt aviat el plany esdevé denúncia social, quan l'improperi contra la fatalitat de les forces de la naturalesa deixa pas a un repte de classe, a la imatge del puny tancat que aprofita com a recurs final un quadre denúncia (“¡Y aún dicen que el pescado es caro!”) de Sorolla, amic de l'escriptor i pintor dels paisatges de la platja local:

Y en lo alto, dominándolos a todos, estaba la tía Picores, erguida y soberbia, como la venganza, indiferente a todos los dolores con las faldas ondeantes como una bandera azotando sus piernas. Ya no enseñaba el puño al aire. Le volvía la espalda con desprecio, pero amenazaba a alguien que estaba tierra adentro, a la torre del Miguelete, que alzaba a lo lejos su robusta mole sobre la masa de tejados de la ciudad... Allá estaba el enemigo, el verdadero autor de la catástrofe... Y el puño de la bruja del mar, hinchado y enorme, siguió amenazando a la ciudad, mientras su boca vomitaba injurias. Que viniesen allí todas las zorras que regateaban al comprar en la Pescadería. ¿Aún les parecía caro el pescado...? ¡A duro debía costar la libra! (244)

La imatge de la vella amb el dinamisme de la seva roba al vent marca el trànsit de la tragèdia a la lluita, una revolta tensa que encapçala com l'heroïna al·legòrica de Delacroix en la cèlebre escena “La Liberté guidant le peuple.” La contrafigura d'aquesta bruixa del mar –i de les dones que, un segle més tard, han tingut un notable

protagonisme en les reivindicacions de la plataforma cívica *Salvem el Cabanyal*– seria precisament l'alcaldesa de València, que ha personificat durant aquests darrers anys la més depredadora burgesia de la capital. Vegeu en la Figura 8 la imatge oferta per l'antiga alcaldessa de València en una solemne processó religiosa.

Figura 8. L'antiga alcaldessa de València, Rita Barberà

Un apunt final caldria fer encara, ara sobre l'opció idiomàtica de Blasco Ibáñez com a escriptor que, després d'uns tímids inicis com a contista en el català local, inspirats per Constantí Llombart, va fer el canvi definitiu a l'espanyol, llengua en la qual va escriure ja el cicle de les novel·les valencianes i, per descomptat, la resta de la seva obra. Segurament ni l'escassa consistència de la Renaixença valenciana ni les seves ambicions literàries li permetien escometre l'empresa d'una narrativa de gran volada en català.⁴ Però el novel·lista experimentava sens dubte una certa incomoditat a l'hora d'injectar saba d'autenticitat al llenguatge dels seus personatges. I s'ho fa com pot: sobre tot, escatimant els diàlegs amb el recurs al discurs indirecte lliure, esmaltat amb algunes expressions en valencià col·loquial.

Coda

El barri del Cabanyal ofereix sens dubte un bon banc de proves per a assajar l'estudi d'un context de perifèria ciutadana molt singular, un *lloc* peculiar que conserva un arxiu cultural molt viu, d'on pouar referències i projectar tradicions cap al futur. La situació conflictiva que ha hagut de viure ha actuat segurament com el revelador que treu a la llum estrats latents d'aquest arxiu al qual fa referència el cartell de la Figura 9.

⁴ La Renaixença valenciana es trobava en l'època escindida entre un "sector progressista," en el qual s'inscrivía Constantí Llombart, que fomentava una modesta producció en valencià sense superar el localisme i, de l'altra banda, la prepotència olímpica del patriarca Teodor Llorente, culturalment més ambiciós però que reduïa l'ús del català a l'àmbit castrant de la poesia jocfloral, tal com vaig analitzar en un altre lloc (Salvador).

Figura 9. Cartell anunciador. Imatge artística e l'arxiu viu del barri

Si bé es mira, el barri està insert en unes coordenades potencialment conflictives que el releguen a la perifèria en un triple sentit. D'un costat, té la condició de perifèria lingüística, per la seva més forta adhesió a la llengua, enfront d'una ciutat de València que ha cedit molt a la castellanització, malgrat els intents de recuperació recent. D'un altre costat, la tradició del Cabanyal ha posat en valor la imatge de la dona, treballadora, independent i reivindicativa. En tercer lloc, i com a àmbit de síntesi, el barri s'ha resistit amb coratge al destí d'esdevenir una perifèria despersonalitzada de la gran ciutat i ha realitzat un esforç de reivindicació identitària per a la qual l'arxiu cultural que les pàgines anteriors han maldat per examinar ha esta certament un recurs valuós de gran potencialitat.

Obres citades

- Augé, M. *El tiempo en ruinas*. Barcelona: Gedisa, 2003.
- . *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*. París: Seuil, 1992.
- Benedittis, M. de. *Sociologia della cultura*. Roma/Bari: Laterza, 2013.
- Blasco Ibáñez, V. *Flor de mayo*. Edició de José Mas i María Teresa Mateu. Madrid: Cátedra, 1999 [1a ed. 1895].
- Boira, J. V. & J. de la Llave. "Geografía, espacio social e imágenes de marca: el análisis de *Flor de mayo* de Vicente Blasco Ibáñez." *Cuadernos de geografía* 43 (1988): 83-105.
- Escalante, E. *Barraca en lo Cabanyal. Teatre original complet*. Edició de J. L. Sirera i R. Sirera. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1995. 867-906.
- Laborda, X. *Comunicació institucional i literatura de paperera*. València: Tres i Quatre, 2002.
- Muñoz Cosme, G. *El Cabanyal. Patrimonio en riesgo*. València: UPV, 2012
- Rosch, E. "Principies of Categorization." En E. Rosch & B. Lloyd eds. *Cognition and Categorization*. Hillsdale: Laurence Erlbaum Ass, 1978. 27-48.
- Salvador, V. "Una polèmica sobre la llengua literària." *Caplletra* 1 (1986): 61-73.
- Sanchis Pallarés, A. *Historia del Cabanyal. Siglo XX y un incierto futuro*. València: Javier Boronat ed. 2009.
- Santamarina Campos, B., ed. *Llàgrimes vora mar. Guerra, postguerra i riuada al Cabanyal (1936-1957) a través de la memòria*. València: PUV, 2009.
- Tuan, Y.-F. *Space and place. The perspective of experience*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press, 2007. 5a ed. [1a ed. 1977].
- Valera, S. "La identidad social urbana como instrumento para mejorar el bienestar humano." En D. Sánchez & L. Á. Domínguez eds. *Identidad y espacio público. Ampliando ámbitos y prácticas*. Barcelona: Gedisa, 2014. 97-119.
- Vicent, M. *Tranvía a la Malvarrosa*. Madrid: Alfaguara, 1993.
- Westphal, B. *La Géocritique. Réel, fiction, espace*. París: Éditions de Minuit, 2007.